

6. Kovalchuk, H. I. 2016. Istoriiia knyzhkovoï kultury : teoretychna skladova poniattia [The history of book culture: the theoretical component of the concept]. *Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia : formuvannia natsionalnoho informatsiinoho prostoru* [Library. Science. Communication: the formation of a national informative space] : materialy Mizhnar. nauk. konf. (Kyiv, 4–6 zhovtnia 2016 r.) / NAN Ukrainy, Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho, Asots. b-k Ukrainy, Rada dyr. b-k ta inform. tsentriv – chleniv MAAN, pp. 142–145 (in Ukrainian).
7. Kovalchuk, H. I. 2004. Knyzhkovi pamiatky (ridkisni ta tsinni knyzhky) v biblioteknykh fondakh [The commemorative books (rare and valuable books) in the libraries' collections] K. (in Ukrainian).
8. Kovpak, S. A. 1979. Vid Putyvlia do Karpat [From Putivlya to the Carpathians]. Kyiv : Vydavnytstvo politychnoi literatury Ukrainy (in Ukrainian).
9. Kravchuk, Petro. 1979. Z ridnym narodom [With your native people]. Kyiv : Tovarystvo «Ukraina» (in Ukrainian).
10. Lebed, M. 1946. UPA: Ukrainska povstanska armiia, yii geneza, rist i dii u vyzvolnii borotbi ukrainskoho narodu za ukrainsku samostiinu sobornu derzhavu. Ch. 1 : Nimetska okupatsiia Ukrainy [UIA: Ukrainian Insurgent Army, its genesis, growth and actions in the liberation struggle of the Ukrainian people for the Ukrainian independent congregated state. Part 1: Germanic occupation of Ukraine]. B. m.; Vydavnytstvo presbiuro UHVR (in Ukrainian).
11. Popyk, V. 2014. Stvorennia fundamentalnoi elektronnoi biblioteki «Ukrainika» yak skladnyk formuvannia natsionalnoho humanitarnoho informatsiinoho prostoru [The creation of a fundamental electronic library "Ukrainca" as a component of the formation of the national humanitarian informative space]. *Biblioteknyi visnyk*, issue 6, pp. 3–7 (in Ukrainian).
12. Prokop, M. 1982. 60-richchia SRSR [The 60th anniversary of the USSR]. Kyiv: Radianskyi pysmennyk (in Ukrainian).
13. Solonska, N. 2016. Knyzhkova komunikatsiia ukrainskykh immihrantiv u Kanadi yak zasib natsionalnoho spilkuvannia [Book communication of Ukrainian immigrants in Canada as a mean of a national communication]. *Ukrainoznavchyi almanakh*, issue 19, pp. 152–155. Kyiv (in Ukrainian).
14. Suproniuk, O. K. 2016. Pytannia knyhoznavstva, vydavnychoi spravy i bibliografii na storinkakh zhurnalu «Nova Ukraina» (Praha, 1922–1928) [The issues of book publishing, publishing deal and bibliography on the pages of the magazine "Nova Ukraina" (Prague, 1922–1928)]. *Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia : formuvannia natsionalnoho informatsiinoho prostoru* [Library. Science. Communication: the formation of a national informative space] : materialy Mizhnar. nauk. konf. (Kyiv, 4–6 zhovtnia 2016 r.) / NAN Ukrainy, Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho, Asots. b-k Ukrainy, Rada dyr. b-k ta inform. tsentriv – chleniv MAAN. pp. 195–198. K. (in Ukrainian).
15. Slutskyi, O. B., Holovko, N. O., Matviichuk O. A., Kyrlov T. S. (Editors). 1981. Ukrainskyi robotnychi klas v borotbi za myr [The Ukrainian working class in the struggle for peace]. Kyiv: Ukrainskyi robotnyk (in Ukrainian).

УДК 316.334.56

Людмила Афанасьєва, Євгеній Музя, Красимира Колева, Роман Олексенко

МІЖКУЛЬТУРНИЙ ДІАЛОГ В КОНТЕКСТІ ЄДНАННЯ УКРАЇНИ

Анотація. У ході дослідження було встановлено, що діалог культур, з одного боку, забезпечує вільний розвиток і функціонування всіх культур, а з іншого, сприяє процесу їх взаємодії, взаємовпливу і взаємозбагачення. Виявлено необхідність дослідження міжкультурного діалогу як фактора узгодження різних інтересів, що все частіше виступає єдиною можливим способом виживання людства у зв'язку з суперечливими, кризовими процесами, що протікають в сучасному суспільстві, головною умовою толерантного вирішення конфліктних ситуацій. Встановлено, що діалог культур можливий тільки при певному зближенні їх культурних кодів, наявності або виникненні загальної ментальності. З'ясовано, що умовою продуктивного діалогу є довіра, а довіра з'являється лише там, де відкрито і достатньо ясно до співрозмовника доноситься наше розуміння про його і наші позиції й цінності. Визначено, що діалог культур – це проникнення в систему цінностей тієї чи іншої культури, що здійснюється через повагу до них, подолання стереотипів, синтез самобутнього і інонаціонального, що веде до взаємозбагачення і входження в світовий культурний контекст. З'ясовано, що в діалозі дуже важливо побачити загальнолюдські цінності взаємодіючих культур. Виявлено, що національний рівень міжкультурного діалогу є значно складнішим, ніж етнічний, так як охоплює не тільки ціннісний, а й політико-правовий, соціо-економічний та ідеологічний аспекти.

Ключові слова: консенсус, толерантність, міжкультурна комунікація, взаєморозуміння.

Liudmyla Afanasieva, Eugene Muzja, Krasimira Koleva, Roman Oleksenko

INTERCULTURAL DIALOGUE IN THE CONTEXT OF UKRAINIAN UNIFICATION

Abstract. The process of intercultural dialogue is a long-term phenomenon. It means that the intercultural dialogue is a complex, contradictory and ambivalent factor of the present, which is a complex of many components and it depends on the influence of some systemic factors.

The dialogue includes spiritual and moral aspects that contribute to the establishment of understanding and the consistency not only at the interpersonal level, but the intercultural communication. The main category that defines the essence of

the cultural dialogue is the understanding that leads to the knowledge of the inner world of culture and its value significance. The dialogue, as a universal phenomenon, fixes the constructive side of cultural interaction, it is an integrator of cultural completeness, demonstrates the impossibility of the culture beyond the dialogue.

In the context of globalization, characterized by tendencies towards cultural unification and cultural isolation, the intercultural dialogue is an important factor for cultural integrity and its preservation. This is largely attributable to the multicultural space where ethnic cultures produce models of dialogue that include both universal foundations and their own cultural peculiarities. Spiritual and cultural integrity is the protection of the spiritual, moral, cultural foundations of society's life, which level is determined by the readiness for dialogue, in other words, the participants' ability to understand each other in the cultural process, to recognize the value of another culture. In the multicultural regions of Ukraine, the dialogue acts as a key factor in providing spiritual and cultural safety, also it helps to sustain the functional and reproductive aspects in the cultures of all national groups in the region to preserve the ethnic identity.

Summarizing our culture-specific elements, we can conclude that the intercultural dialogue belongs to the list of fundamentally corrected phenomena, that is, on the one hand, it should be given appropriate value and shown respect according to the objective data due to the historical preconditions, and on the other - to realize their extent imperfection, partiality, and the need for adjustment and optimization from the standpoint of "Appropriate". Firstly, this "Appropriate" is the equality of various cultural assets in the context of general civilization value, and secondly, the sovereign right to borrow and assimilate any cultural norms from another culture, and to deny such a necessity due to the inconsistency of other cultural norms with the imperatives of their own culture.

The variety and complexity, where the dialogue has its own role in the context of modern culture, create new challenges for researchers. The dimension of civilization development, when the human mind managed to fix and understand the cultural-historical process, is replaced by a rapid change in cultural space. In this regard, new synergetic methodologies are needed to build effective, practically valuable concepts of cultural dialogue interaction.

Key words: consensus, tolerance, intercultural communication, mutual understanding.

Постановка проблеми. Коли ми говоримо про культуру, то звертаємо увагу насамперед на різноманіття конкретних варіантів культур. Гіпотетично, людині, напевно, простіше було б взаємодіяти з іншими людьми, будувати свої відносини, якби у світі утвердилася одна культура. Очевидно, за цієї умови не було б такої кількості розбіжностей, конфліктів, можливо, було б менше підстав для них, простіше й легше нам було б спілкуватися, уживатися в нове середовище тощо.

Однак у сучасній Україні існують безліч етнічних спільнот, субкультур та інших культурних груп, які знають один про одного дуже мало або не знають взагалі нічого. З цього випливає проблема непорозуміння між певними культурними групами, яка призводить до конфліктних ситуацій. Існує проблема ксенофобії, коли місцеве населення з острахом та відчуженням ставиться до певних груп людей, які відрізняються зовнішньо, культурно, ментально. І в результаті "інші" часто піддаються осуду, як мінімум, або й фізичному насильству зі сторони необізнаних людей. Якщо не повністю зменшити ризики подібних явищ, то багато в чому запобігти цьому можливо, надавши сторонам конфлікту (національним меншинам, представникам субкультур та інших культурних груп, загальній масі населення) якомога більше інформації одне про одного.

Дійсно, різноманіття культур спочатку передбачає їх замкнутість і вимагає діалогу. Локальна культурна замкнутість може бути розімкнutoю в діалозі з іншою культурою через ідеологію, філософію тощо. Але саме через філософію загальнолюдське й проникає в діалог культур, створюючи шанс кожній культурі делегувати свої кращі досягнення в загальнолюдський фонд. Адже культура – надбання всього людства як історичний результат взаємодії народів. Діалог є істинною формою міжнаціонального спілкування, що передбачає як взаємозбагачення національних

культур, так і збереження їхньої самобутності. Тому можна казати, що загальнолюдська культура – це мовби дерево з багатьма гілками, а культура народу може процвітати лише тоді, коли процвітає загальнолюдська культура.

Таким чином, історичний процес формування і розвитку культури не може бути правильно зрозумілий, не враховуючи взаємодію культур. Історична практика показує, що міжкультурна взаємодія – це і процеси створення, утвердження і подолання стереотипів, оскільки кожна культура сприймає іншу не завжди адекватно і не в повному обсязі та питомій якості, а лише в тих компонентах і якостях, яких сама певний період потребує і здатна перейняти, засвоїти [5, с. 15].

Аналіз досліджень і публікацій. У вітчизняній і зарубіжній науковій літературі існує велика кількість публікацій з проблем діалогу культур. Ці питання розглядаються в різних дисциплінарних ракурсах: в дослідженнях з філософії, культурології, релігієзнавства, соціології, філософської антропології. Ідея діалогу своїм корінням сягає в античну епоху – філософія Сократа, Платона і Аристотеля має принципово діалогічну природу. Віхою в тлумаченні діалогу є праці М. Бубера, Ф. Розенцвейга, Ф. Ебнера, О. Розенштока-Хюссі. Діалог в цілому, а також його структура, відношення між учасниками діалогу стали предметом розгляду в герменевтиці (Х.-Г. Гадамер), феноменології (Е. Гуссерль, М. Мамардашвілі), фундаментальній онтології (М. Хайдеггер), теорії пізнання (М. Каган, А. Коршунов, Г. Кіріленко), літературознавстві та семіотиці (А. Аверінцев, М. Бахтін, М. Лакшін, Ю. Лотман), в дослідженнях засад комунікації (А. Моль, В. Борєв, Ю. Габермас). Діалог в українській філософії став предметом осмислення таких дослідників, як В. Андрущенко, І. Дзюба, В. Євтух, Л. Ляпіна, М. Михальченко, Ю. Римаренко, Б. Слюсарчук, М. Цюрупа та інших.

Аналіз літератури показав, що комплексне культурфілософське дослідження діалогу культур як чинника забезпечення соціокультурної цілісності не отримало достатнього освітлення. Недостатня розробленість даної проблеми зумовила вибір теми нашого наукового дослідження.

Мета дослідження полягає у виявленні ролі діалогу культур в збереженні цілісності сучасної України.

Виклад основного матеріалу. Посилення міжкультурної взаємодії етносів – питома ознака сучасної доби [8, с. 491]. Проте не слід забувати, що дана тенденція за різних соціальних умов може проявлятися по-різному. В одних випадках вона може стати джерелом загострення етнокультурних суперечностей. Вплив однієї культури може нести загрозу знеособлення і навіть асиміляції для інших. Або навпаки. Міжкультурна взаємодія може сприяти процесу зближення етнічних культур, стимулювати їх розвиток і тим самим забезпечувати міжетнічну злагоду та консолідацію суспільства. Такою формою взаємодії є діалог культур.

Проблема розгортання діалогу культур є однією з визначальних для українського суспільства та для подальшого формування його як консолідованої нації. Політичний контекст проблематики (необхідність збереження міжетнічного миру, забезпечення національної ідентифікації, знаходження місця країни в системі культурних і геополітичних координат тощо) зумовлює необхідність вироблення адекватної політики щодо врегулювання міжетнічних відносин [5, с. 15].

Існують різні варіанти результатів діалогу. Якщо знову звернутися до вчень М. Бахтіна (адже саме він розробив методологію діалогу), то можна окреслити такі варіанти: по-перше, синтез вихідних позицій, злиття їх в одну загальну; по-друге, коли при діалогічній зустрічі двох культур вони не зливаються і не перемішуються, а кожна зберігає свою єдність і відкриту цілісність, але вони взаємно збагачуються; по-третє, можлива ситуація, за якою діалог веде насамперед до розуміння істотних принципів різних вихідних настановлень, коли “чим більше розмежування, тим краще, але розмежування доброзичливого – без бійки на межі” [1, с. 426].

Які ж фактори обумовлюють необхідність ведення діалогу в українському суспільстві? По-перше, це нові соціально-політичні реалії. Утвердження України як суверенної держави, її прагнення стати правовою, демократичною, соціально-відповідальною вимагають пошуку таких орієнтирів, які б сприяли консолідації суспільства, утвердженню принципів співжиття і співпраці. Адже подолати кризові явища будь-яке суспільство може тільки тоді, коли буде жити в режимі діалогової культури, толерантності, виваженого компромісу.

По-друге, поліетнічний склад українського суспільства. Згідно з Всеукраїнським переписом населення 2001 р., в Україні живуть представники понад 130 великих і малих етносів. І всі

етноспільноти, незалежно від їхньої кількісної характеристики, з одного боку, мають право на розвиток своєї культури, збереження власної етнічної ідентичності, формування особливих норм спілкування, з іншого – сприяють збагаченню інших культур. Це означає, що жодна культура як суб'єкт спілкування не може бути “зайвою” по відношенню до іншої. У вказаному контексті ідея досягнення реальної полікультурності є надзвичайно важливою. Так, відстоюючи ідею полікультурності, дослідник Антоніо Перотті в своїй монографії “Виступ на захист полікультурності” зазначає, що першим кроком при розгляді плюралізму європейських суспільств є усвідомлення внесків інших цивілізацій до історичного розвитку європейських культур. “Жодна культура, – пише А. Перотті, – не є зайвою по відношенню до історії людської думки, спадщина якої становить частину європейської цивілізації. Тому жоден індивід не повинен розглядатись як “культурний зайда” в Європі. Знання про внесок цивілізацій до інтелектуальної спадщини людства, до раціоналізму є відповідною точкою для полікультурності” [6, с. 35]. Продовженням цієї думки є міркування українського вченого І. Дзюби, який зауважує, що “міра ізоляції від світових процесів була і є мірою не лише економічного, але й духовного зuboжіння”, а “міра і характер контактів будь-якої культури з культурами інших народів є свідченням її власного рівня розвитку і водночас залежить від нього” [4, с. 21].

По-третє, необхідність відновлення культурного простору, що залишився у спадок від тоталітарної системи. Одним із факторів, що визначають особливості даної проблеми, є етнічна неоднорідність українського суспільства.

Щодо України, то за сучасними стандартами вона є порівняно етнічно однорідною країною – етнічні українці становлять майже три чверті населення. Відтак в багатьох місцевостях (здебільшого прикордонних) компактно проживають чимало іноетнічних груп, а в окремих регіонах питома вага таких груп доволі помітна. Зазначимо, що соціально-культурний склад населення України є значно складнішим від того, про який говорять результати перепису 1989 року: в цілому населення приблизно на 94% складається сьогодні з трьох великих лінгво-етнічних груп: україномовних українців (близько 40%), російськомовних українців (33-34%) та російськомовних росіян (21%). Російськомовне населення і його, так би мовити, структуроутворююче ядро – етнічні росіяни сприймаються мовними опонентами як своєрідна п'ята колона, яка в будь-який момент готова сприяти реставрації стану справ, що проіснував понад триста років. Саме цим було викликано на початку 90-х років гостре, що межує часом з конфронтаційним, неприйняття українських «москалів» (до останніх відносили і відносять, як правило, не тільки етнічних росіян, а й усе російськомовне населення України) [2, с. 54].

У свою чергу, російськомовне, насамперед, корінне російськомовне населення України, яке пережило перший шок звинувачень у чужорідності, до пори до часу зайняло очікувальну, оборонну позицію. Більше того, процес економічного хаосу і стрімкого зубожіння більшості населення призвів до того, що для російськомовного населення України проблема порушення його основних прав і свобод за мовною ознакою взагалі тимчасово відійшла на другий план.

До того ж має місце свого роду поляризація вказаних мовних груп між заходом і південним сходом України, істотні культурні (зокрема, релігійні) відмінності між україномовним населенням Галичини та Наддніпрянщини, а також фактична двомовність (принаймні, пасивна) мільйонів містян як Центральної, так і Західної України [3].

Існують й інші аспекти культурного плюралізму, наприклад, релігійні: на заході України нині домінує греко-католицька конфесія; зростає вплив римо-католицької. По всій Україні, особливо у великих містах, чимало прихильників протестантських конфесій (баптистів, адвентистів тощо), в Криму - ісламу. Єврейське населення дедалі частіше повертається до іудаїзму. Загальна картина ускладнюється ще й внутрішньо-православними проблемами (суперництво церков). Серед молоді певної популярності набули східні релігії – наприклад, крішнаїзм. Отже, українське суспільство є багатокультурним де-факто, але ця багатокультурність є далеко не гармонійною [7, с. 11-13].

Соціальна напруженість в Україні зараз така, що вже ніхто не може відвернутися і весь свій потенціал спрямувати на те, заради чого він, власне кажучи, підвищував свій культурний рівень, на те, щоб упорядкувати суспільні відносини. Отже, цілком очевидним є те, що усвідомлена або неусвідомлена ставка на конфронтаційну політику в рамках етнонаціонального та етнокультурного просторів країни – це небезпечно і короткозоро. Виходом з даної ситуації може бути тільки ведення діалогу і, зокрема, діалогу культур, який, по-перше, забезпечує вільний розвиток і функціонування всіх культур, по-друге, сприяє процесу їх взаємодії, взаємовпливу і взаємозбагачення. Адже діалог культур – це цивілізована форма міжкультурної взаємодії, яка веде до збагачення всіх культур в ім'я прогресу кожної, до поглиблення культурного саморозвитку, до взаємозбагачення за рахунок іншого культурного досвіду як в рамках певних культур, так і в масштабах світової культури. Необхідність діалогу культур є і умовою самозбереження людства. Взаємодія, діалог культур у сучасному світі – процес складний і, можливо, іноді хворобливий. Необхідно забезпечити оптимальну взаємодію, діалог народів і культур в інтересах кожної зі сторін цієї взаємодії та в інтересах суспільства в цілому, держави, світового співтовариства як на етнічному, так і на національному рівнях.

На національному рівні діалогу регулятивні функції значною мірою виконують державно-політичні структури. Посилення міжкультурного діалогу етносів є характерною ознакою сучасної доби, але залежно від соціальних умов він може проявлятися по-різному. В одних випадках, він може стати джерелом загострення етнокультурних суперечностей, а в інших, навпаки, – яскравим проявом однієї з об'єктивних закономірностей зближення етнічних культур. Можна стверджувати, що діалог культур як складно організований соціокультурний феномен має свою специфічну природу, а його існування передбачає взаємну зацікавленість учасників у діалозі. Очевидно, що вплив однієї культури на іншу реалізується тільки в тому випадку, якщо існують необхідні умови для такого впливу. Одним з головних об'єктивних протиріч, властивих культурам усіх народів світу, є протиріччя між своєрідністю процесу розвитку національних культур і потребою їх зближення. Тому необхідність діалогу культур є умовою самозбереження людства, а формування духовної єдності є результатом діалогу сучасних культур.

Так, етнічний рівень діалогу здійснюється між локальними етносами, етномовними, культурно-господарськими (за спільністю матеріальної культури), історико-етнографічними (за схожістю духовної культури), етноконфесійними та іншими спільнотами. У діалозі культур цього типу проявляються подвійні тенденції. Взаємне засвоєння елементів культури, з одного боку, сприяє інтеграційним процесам, взаємному збагаченню, обміну тощо. А з іншого боку – супроводжується посиленням етнічної самосвідомості, прагненням до закріплення етнічної специфіки. Для будь-якої етнічної культури завжди небезпечними є як надмірне тяжіння до іншої культури, так і її самоізоляція. Абсолютизація першої тенденції може призвести до поглинання, або обопільного занепаду обох культур. Водночас добровільна самоізоляція культури позбавляє її самопізнання, що, як відомо, конструюється лише шляхом контакту і порівняння з іншою культурою. Дані тенденції повинні принаймні урівноважувати одна одну, стимулюючи утворення елементів, яких бракує тій або іншій культурі, поповнюючи тим самим число етнокультурних компонентів.

На нашу думку, сьогодні рівень діалогічності культур є виразом їхніх перспектив у багатьох сенсах і значеннях суспільного життя. Невміння знаходити спільну мову в різнокультурних і різномовних спільнотах наших міст обертається в жорстке ідеологічне і політичне розмежування громадян та громад, чим користуються недруги нашої незалежності і української культури в цілому. Неувага до потреби міжкультурного діалогу не менш небезпечна, ніж, скажімо, відсутність культури правдивості і серйозного цивілізованого ставлення до власних громадян у багатьох нинішніх вітчизняних політиків. Замовчування таких проблем, як і

відсутність елементарних людських чеснот у керманців, теж може призвести до розколу громадянського суспільства у будь-якій поліетнічній країні. Багато в чому невисокий рівень міжкультурного діалогу у нашій багатомовній і багатокультурній державі й дозволяв деяким політикам ділити мапу країни і навпіл, і на безліч шматочків. Однак все те, що привело багатонаціональну українську громаду на Майдан у дні Революції Гідності, і те, що дозволяє йому, попри всі скрути, стримувати збройну агресію проти своєї держави сьогодні каже, що такий діалог існує, і що у ньому – культурне майбутнє нашої держави. Не може мати нічого спільного зі справжнім діалогом культур народів те агресивне і brutальне ставлення до їхнього права на власне світобачення і самореалізацію, яке поширює через підконтрольні йому ЗМІ своїм власним і сусіднім народам шовіністично налаштоване керівництво РФ, наносячи непоправну шкоду такому діалогові у найближчому майбутньому.

Висновки. Підсумовуючи вище окреслені думки та підходи, можна констатувати, що діалог культур, з одного боку, забезпечує вільний розвиток і функціонування всіх культур, а з іншого, сприяє процесу їхньої взаємодії, взаємовпливу і взаємозбагачення.

Наразі ми повинні зробити все можливе, щоб відбувся національний діалог між представниками різних культур і субкультур, які на даний момент знаходяться в протистоянні. Національний рівень міжкультурного діалогу є значно складнішим, ніж етнічний, тому що охоплює не тільки ціннісний, а й політико-правовий, соціоекономічний та ідеологічний аспекти. Підставою виокремлення цього рівня є твердження, що найвищою формою етнічної спільності є нація. Головне, що відрізняє націю від етнічної спільноти, – це не тільки рівень соціально-економічного розвитку, але й її внутрішня структура, заснована не на кровній спорідненості, а на соціальному принципі. Для нації характерні велика внутрішня консолідація і високий рівень національної самосвідомості. Тому, міжкультурний діалог – це запорука національної єдності України через спільну господарську діяльність і державно-політичну регуляцію. Це доповнюється і створенням відповідної культури – мови, ідеології, норм, звичаїв тощо.

1. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества / М.М. Бахтин – М.: Искусство, 1986. – 445с.

2. Вістріч Р.Г. Демонізація іншого: антисемітизм, расизм і ксенофобія / Р.Г. Вістріч – Одеса: АО БАХВА, 2006. – 412 с.

3. Джерела української самосвідомості та культури // Культурне відродження в Україні. – Львів: Астериск, 1993. – С. 9 – 86.

4. Дзюба І.М. Між культурою і політикою / І.М. Дзюба. – К.: Вид-во “Сфера”, 1998. – 372 с.

5. Кримський С.Б. Заклики духовності ХХІ ст.: лекція, прочит. 31 жовт. 2002 р. в Нац. ун-ті “Києво-Могилян. акад.”: (із циклу щоріч. пам’ят. Лекцій ім. А. Оленської-Петришин) / Сергій Борисович Кримський. – К.: Вид. дім “КМ Академія”, 2003. – 32 с.

6. Перотті Антоніо. Виступ на захист полікультурності / Антоніо Перотті. – Львів: Кальварія, 2001. – 127 с.

7. Перспективи запровадження засад полікультурності в системі середньої освіти України. Аналітичний огляд та рекомендації / Під ред. О. Гриценка. — К.: УЦКД, 2001. — 230 с.

8. Ричард Тердиман. Образование, просвещение, взаимосвязь и различие. Руководство по диалогу: доверие и идентичность / Под редакцией К. Чижевского, И. Куляс, М. Голюбовского / Сейны. Издат.: Фонд Пограничье, Сейны – 2015. – 615 с.

9. Pickering, Michael. Stereotyp in gand Stereotypes // Blackwell Encyclopedia of Sociology. Ritzer, George (ed). Blackwell Publishing, 2007 // «Два різні добра. Уявлення про добро: східна та західна перспектива».

10. Тодоров Ц. Цивилизованный диалог / Цветан Тодоров ; [пер. с англ. И. Сащенко]. – [Электронный ресурс] // Режим доступа до ресурсу: http://n-europe.eu/article/2008/06/10/tsivilizovannyi_dialog

References:

1. Baxtyn M.M., 1986. Estetyka slovesnogo tvorchestva [Aesthetics of verbal creativity]. M.: Yskusstvo. 445 s.

2. Vistrich R.H., 2006. Demonizatsiya inshoho: antysemityzm, rasyzm i ksenofobiya [Demonization of another: anti-Semitism, racism and xenophobia]. Odesa: AO BAKhVA. 412 s.

3. 1993. Dzherela ukrayinskoyisamosvidomosti ta kultury [Sources of Ukrainian identity and culture] // Kulturne vidrodzhennya v Ukraini. Lviv: Asterysk. S. 9-86.

4. Dzyuba I.M., 1998. Mizh kulturoyu i politykoyu [Between culture and politics]. K.: Vyd-vo “Sfera”. 372 s.

5. Krymskyj S. B., 2003. ZaklykyduhovnostiXXIst.: lekciya, prochyт. 31 zhovt. 2002 r. v Nacz. un-ti “Kyevo-Mogylyan. akad.”: (izcyklushhorich. Pam'yat. lekcijim.A. Olenkskoyi-Petryshyn) [The calls of spirituality of the twenty-first century]. Article. K.: Vyd.dim “KM Akademiya”. 32 s.

6. Perotti Antonio, 2001. Vystup nazaxyst polikulturnosti. Lviv: Kalvariya. 127 s.

7. 2001. Perspektyvy zaprovadzhennya zasad polikulturnosti v systemi serednoyi osvity Ukrainy. Analitychnyj oglyad ta rekomendaciyi [Prospects of introduction of principles of multiculturalism in the system of secondary education of Ukraine. Analytical review and recommendations]. K.: UCzKD. 230 s.

8. Pickering, Michael. StereotypingandStereotypes // Blackwell Encyclopedia of Sociology. Ritzer, George (ed). BlackwellPublishing, 2007 // «Dvariznidobra. Uyavlennyaprodobro: sxidnataxidnaperspektyva».

9. Rychard Terdyman. *Obrazovanye, prosveshhenye, vzaymosvyaz y razlychye Rukovodstvo po dyalogu: doverye y ydentychnost / Podredakcyey K. Chyzheskogo, Y. Kulyas, M. Golyubevskogo / Sejny. Yzdat. : FondPogranychе, Sejny, 2015. 615s.*

10. Todorov S. *Civilizovannyj dialog.*[Civilized dialogue]. Article. Retrieved from URL (in Russian).

УДК 94 (470 + 571) (= 161.2) «1991/2014»

Олена Балера

ОСНОВНІ НАПРЯМИ МИСТЕЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ КУЛЬТУРНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ (1991 – 2014 РР.)

Анотація. Статтю присвячено вивченню та аналізу процесу утворення українських громадських організацій Росії впродовж 1991 – 2014 рр. (до початку збройного вторгнення Росії на територію України), визначенню основних напрямів і форм мистецької діяльності таких об'єднань та їх ролі у реалізації національно-культурних потреб української діаспори Російської Федерації. Встановлено, що найбільш результативними напрямками культурно-мистецької діяльності російських українців стали проведення фестивалів української культури та українських народних свят, створення музичних, пісенних і танцювальних колективів, створення молодіжних і дитячих організацій, видання друкованих періодичних видань українською мовою, створення україномовних телевізійних програм і радіопередач, відродження національних традицій у різних формах образотворчого та декоративно-вжиткового мистецтва, тощо. З'ясовано, що впродовж 1991 – 2014 рр. російськими державними установами не було розроблено конкретних програм і планів щодо сприяння національно-культурному розвитку української діаспори, проте активістам українських громадських організацій у досліджуваній період вдавалося отримувати для реалізації своїх культурно-мистецьких проектів періодичну або ситуативну організаційну та фінансову допомогу від центральних та місцевих органів державної адміністрації у межах загальнокультурних програм.

Ключові слова: українці Російської Федерації, національно-культурні потреби, фестивалі української культури, українські народні свята, створення молодіжних і дитячих організацій, засоби масової інформації, образотворче та декоративно-вжиткове мистецтво.

Olena Balera

THE MAIN DIRECTIONS OF ARTS ACTIVITY OF UKRAINIAN CULTURAL PUBLIC ORGANIZATIONS IN THE RUSSIAN FEDERATION (1991 – 2014 YEARS)

Abstract. The process of rapid formation of Ukrainian public organizations in Russia had begun in the wake of the national-cultural revival in the late 1980s and early 1990s. The quantity of similar organizations had gradually increased from 28 in 1992 to 156 in the first half of 2010. The cultural associations had been dominating among the public organizations created by Russian Ukrainians and the results of their activity in the development of different direction of Ukrainian art had been the most significant. The most successful directions of arts expression of the Ukrainian diaspora of Russia during the 1990s – the first half of the 2010-s had been organizing periodically repetitive festivals of Ukrainian culture and Ukrainian national holidays, their participation in general Slavic cultural events and national holidays of Russian people of other nationalities. As such activities didn't have a socio-political background, activists of Ukrainian public organizations had managed to receive financial support for their purpose from representatives of central and local Russian government institutions within the framework of general cultural programs, but any concrete programs and plans for support to the Ukrainian diaspora hadn't introduced during this period. The main forms of Russian Ukrainians' work with children and young people had been studying with children the national traditions of the Ukrainian people, their involvement in folk holidays, the organization of summer children's camps for the study of the Ukrainian language and culture (Republic of Bashkortostan), participation in the establishment of similar camps in Ukraine, organization of courses on the study of the Ukrainian language, etc. The representatives of the Ukrainian diaspora of Russia during 1991 – 2014 had failed to introduce any permanent all-Russian periodicals that would receive systematic state support from the Russian or Ukrainian authorities. Some local public organizations from some regions of Russia periodically had managed to publish Ukrainian-language newspapers, receiving financial support for their purpose from local administrations or sponsoring funds. The most successful of such publications had been the newspaper "Krynica", a Ukrainian-language periodical of Bashkortostan, and the socio-political newspaper "Voice of Ukraine in Western Siberia", which had been printed by representatives of the Ukrainian organization of the Tyumen region "Batkivshchyna". Ukrainian organizations in Russia during the 1990s – the first half of 2010 had failed to receive state support for the introduction of Ukrainian radio programs and television programs that would be broadcast on the territory of all Russia, but some public organizations from different regions of Russia had managed to negotiate with local radio and television and the local state administration regarding the organization of Ukrainian radio broadcasting and separate TV broadcasts at the regional level. The longest and most successful Ukrainian radio programs had been Samara programs "Veselka" and "Promin" due to the significant financial support of the regional state administration of Samara region and Orenburg program "Kobzar" whereas the deputy head of the Orenburg regional public organization "Ukrainian cultural and educational society named T.G. Shevchenko" S. B. Kabanova had been working as a journalist at the Orenburg Regional Radio. The representatives of the Ukrainian diaspora during the 1990s and early 2010s repeatedly had made attempts to introduce TV programs in the regions, in particular, in Moscow, Tyumen, Surgut, Orenburg, Samara, Petrozavodsk, Petropavlovsk-Kamchatsky, etc. However, any successful project hadn't introduced due to the relatively high cost of television programs and the lack of constant state or sponsorship support. Ukrainian public organizations in Russia during the 1990s and the first half of the 2010s had also carried out separate and haphazard arts activities in the field of fine arts and decorative applied art,